

Egy évszázad szellemei

A Kovács Ádám-gyűjtemény

SZÉKELY SEBESTYÉN

Kolozsvári Művészeti Múzeum, Quadro Galéria, 2019. II. 20. – III. 17.

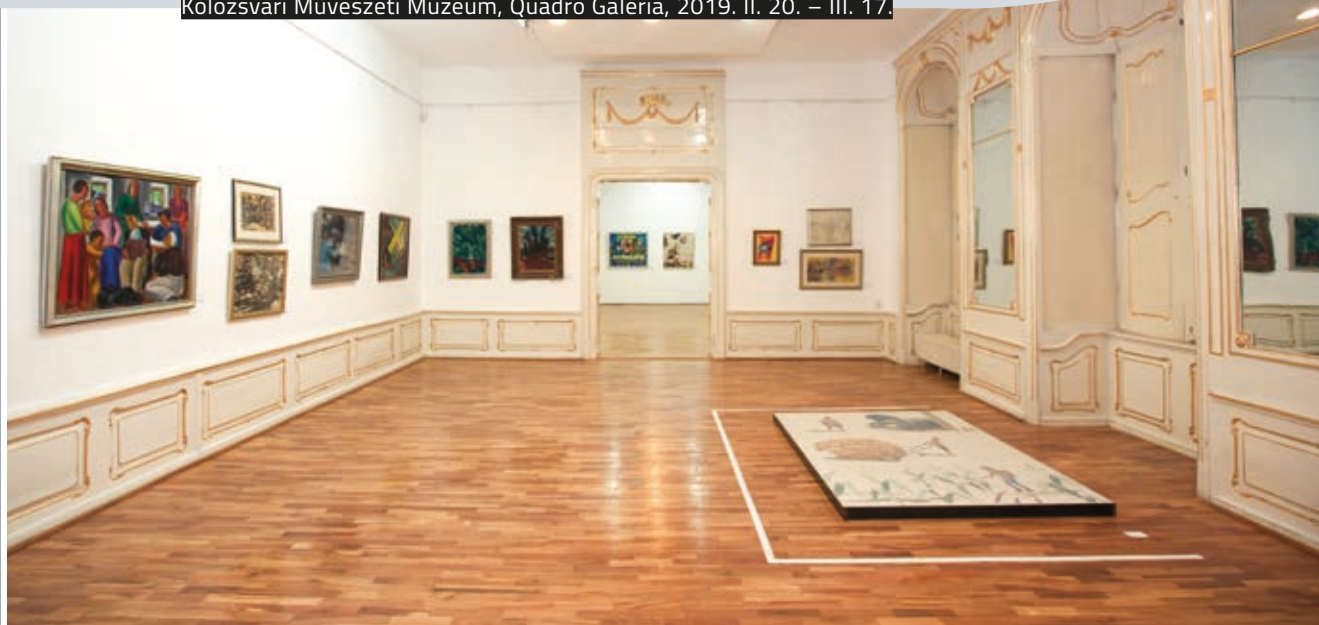

foto: Jurecskó László

Kiállítási enteriőr

Kovács Ádám budapesti vállalkozó egyetemi hallgató korában kezdett el képeket gyűjteni. Előbb a francia művészeti irodalommal foglalkozó nővérétől, Bartha-Kovács Katalintól tanult sokat a művészetről, majd megismerkedett a kolozsvári származású Árkossy István festővel és grafikkussal, aki felhívta figyelmét a kolozsvári művészetre, ennek is főleg szürrealista tendenciáira.

Fokozatosan kiderült, hogy ez a terület nem csupán feldolgozatlan, de kiterjedt, sok felfedezést ígérő jelenség. Noha az erdélyi művészetben a szürrealizmus nem gyökeresedett meg a két világháború között, a 60-as 70-es évek festészetére és grafikájára nagy hatással volt. A szocialista realizmust elhagyó, de a figuratív nyelvezetet megőrző festők számára a szürrealizmushoz való visszakapcsolás legalább két hozadékkal járt: a vizuális nyelvezet megújításához sajátos technikákkal járult hozzá, másrészt olyan szimbolikus képi világok kidolgozását tette lehetővé, amelyek alkalmasak voltak a rejtett, pszichologizáló, esetenként rendszerkritikus tartalmak megjelenítésére is.

Így alakult ki Kovács Ádám gyűjteményének lehangsúlyosabb vonulata: Miklóssy Gábor képeitől kezdődően tanítványán, Tóth Lászlón át a „bolond Inczéig”, Incze Ferencig, és eljutva a mai festészet szürrealis törekvéseiig, például a fiatal Todor Tamásig. Magyarországon a realista nyelvezet és szürrealizmus sajátos ötvözése eredményezte a szürnaturalizmust, amelynek fő alakjaitól, Csernus Tibortól és Lakner Lászlótól több mű is szerepel a kiállításon.

Ennek a szürrealista-figuratív magnak a növekedésével párhuzamosan Kovács Ádám elkezdte kronológiailag és regionálisan is kiterjeszteni gyűjteményét: a két világháború közötti kolozsvári művészet ikonikus alkotásait szerezte meg, majd a kortársak jelentős darabjait. Változatosságában valószínűleg ez a magángyűjtemény nyújtja a legátfogóbb képet a kolozsvári művészet száz évéről.

Az erdélyi művészet irányzatai közül a nagybányai neósok (Boromisza Tibor, Tihanyi Lajos, Perlrott Csaba Vilmos, Ziffer Sándor), a későbbi avantgárd törekvésű művészek (Klein József, Jándi Dávid) mellett Leon Alex, Mattis Teutsch János és Nagy István alkotásait meg lehet tekinteni a kiállításon. A temesvári és aradi avantgárd szellemiségű művészek – Varga Albert, Szántó György, Pál István, Podlipny Gyula – munkásságáról ugyancsak reprezentatív képet kaphatunk.

A gyűjtemény egyik sajátossága, hogy nem korlátozódik a „nemzeti iskolák” bemutatására, és törekszik a modern és kortárs művészet közti átjárásra is. A gyűjtő nem egy „kötelező” névsort követ, a műfajok és stílusok között is szabadon mozog, és olyan műveket helyez egymás mellé a falra, amelyeknek korábban semmi közük nem volt egymáshoz. Ez az előítélet nélküli, friss tekintet olyan összefüggéseket derít fel, amelyek újabb olvasatokat tesznek lehetővé.

A gyűjtemény számos irányban épül: a radikális művészegéniségek, a drámai alkotók, a szürreálisok, a neoavantgárd és a kortárs művészet vonalát követhetjük. Újabb ezek egyre tágabb regionális és európai kitekintéssel rendelkeznek, a gyűjteménybe jelentős román, német és francia művészek alkotásai is bekerülnek.

A kiállítás két helyszínen való megrendezése lehetővé teszi, hogy két eltérő koncepcióban legyen látható a gyűjtemény egy jelentős része. A Kolozsvári Művészeti Múzeumban a kronologikus összeállítás lineáris olvasatot nyújt a Belle Époque gondtalan, életörömmel telített alkotásaitól egészen a spanyol Enric Fort Ballester és a román Șerban Savu 2017-ben, a késői kapitalizmus korában készült, nagy erőfeszítést igénylő, mégis ironikus mozaikjáig.

A század eleji művészeti válogatásban a magyar és román művészek munkái úgy kerültek egymás mellé, ahogy eddig talán soha. A rendezést indokolja, hogy mindkét „iskola” a Párizs-centrikus modernizmushoz kapcsolódott. A neoimpresszionizmus, a kubizmus és a két világháború közötti művészet törekvései nyomon követhetőek a magyar és román művészetben, és ez a kiállításon párbeszédet kezdeményez közöttük. Így az erdélyi művészek alkotásai is kiemelkednek korábbi elszigeteltségükből, és a kor más alkotói mellett eredetiségükkel egyidejűleg a korszellemet villantják fel. A gyűjteményen belül a figurativitás dominál, még az avantgárd művek között is kivétel az absztrakt alkotás.

A gyűjtő tudatosságát jelzi az, ahogyan egy-egy „genealógiát” épít fel a motívumok vagy a technikák mentén. Például Csernus Tibor sajátos „kaparásos” technikával készült művei mellé könnyű elhelyezni Lakner László, Nicolae Maniu, Tóth László, Gheorghe Codrea vagy Árkossy István képeit – ez esetenként dokumentálható személyes kapcsolatot is jelenthet.

A gyűjtemény jelentős csoportját képezik a magyar konceptuális neoavantgárd és a 70-es, 80-as évek szubverzív-punk művei, amelyek között több csatorna nyitható. Az utóbbi mint jelenség hiányzik a román művészetből. Noha mindkét ország a „keleti tömb” része volt, az ebben a periódusban készült romániai művek mégis vagy drámaian elfojtottak, vagy csendesebbek. Az a fajta humoros, ironikus, szókimondó rendszerkritika, amelyet a 80-as évekre enyhülő politikai helyzet lehetővé tett Magyarországon, elképzelhetetlen volt a Ceaușescu-rezsim legsötétebb éveiben.

fotó: Jurecskó László

ENRIC FORT BALLESTER-ȘERBAN SAVU: A sztahanovista, 2017, mozaik, 200×150 cm, HUNGART © 2019

Csupán 1990 után, főleg a 2000 körül jelentkező új művészgeneráció műveiben válik hangsúlyos kifejezőeszközzé a humor és témává a nacionalizmus kritikája, valamint a kommunista korszak képi kibeszélése.

A Quadro Galériában bemutatott válogatás tematikusan és szemléleti affinitások keresése révén tekinti át a gyűjteményt a két világháború közötti periódustól a kortárs művészetig. Az embert próbáló 20. század drámaiságát ragadják meg ezek a művek, amelyek között csupán ritkán mutatható ki stilisztikai hasonlóság, azonban látásmódjuk, a világ nagy történései és az egyén törekvése iránti érzékenység rokonítja őket.

Az itt látható művek felkiáltójelek az emberi létről. Szántó György félelmeiktől hajtott, vándorló *Peer Gyntje* a századot áthidalva találkozik Bertalan István „emigráns bohócával”. Nagy Albert *Pásztor gidóval* című, már-már patetikus, mégis erőteljes képén az áldozat előtti pillanat rettenete érezhető. Varga Albert „őrült önarcképéből” is ugyanezt olvashatjuk ki, viszont mintha Leon Alexnek

ŠERBAN SAVU: *Hétféle 2.*, 2007, olaj, vászon 64×100 cm, HUNGART © 2019

a holokauszt előérzeteként értelmezhető *Bokszolói* felé mutatna: az áldozat és a téboly kozmikus méreteket öltenek.

Melléjük neoavantgárd művek társulnak. Erdély Miklós talányos, csurgatott bitumenes képe az *Armageddon* című sorozat darabja, ezzel a művész az apokalipszisra utal, emlékeztetve arra, hogy számára a második világháború

„85%-os katasztrófa” volt (családtagjai a holokauszt áldozatai lettek). Hajas Tibor body artja, noha a tibeti buddhizmusból ihletődött, nem a megbékélés, hanem a szenvedés nyugtalanító képeit tárja elénk. Ugyanabból a forrásból – a Hamvas Bélán át közvetített buddhista tanokból – táplálkozott, mégis teljesen más előjellel jeleníti meg a tüzet Molnár Sándor a születés elemeként. Hasonlóan Antik Sándor *Szubjektív Fluxus* feliratú installációján az embrionális forma és a „kályhában égő tűz” a születés és az élet pozitív áramlásának metaforája. Laurentiu Ruța fotogramján a negatívban megragadott víz olyan, mintha gyertyaláng lenne, szó szerint áramlás.

Elegendő csupán a gyűjtemény tűzábrázolásait végignézni, hogy az évszázad pusztító és alkotó szellemeit, egyáltalán az évszázad jellegét/jellegeit megfogalmazzuk. Míg Miklóssy Gábor vészjósló *Rossz macskája* a világégés szimbolikusan sűrűn átszőtt értelmezését nyújtja, addig egy másik kolozsvári festő vásznán, a fiatal Ștefan Botiș munkáján a tűz mintha már nem égetne, értelmetlenül válik. A „post-truth” valóság részeként a világégés komfortosan végignézhető, a spektakulummá váló katasztrófa mintha minket már ténylegesen nem is érintene.

Fotó: Jurecskó László

ARTHUR SEGAL: *Fűzfavirág*, 1909, olaj, vászon, 101×80,5 cm